

IŠVADA

2018 m. spalio 17 d.

Vilnius

Dėl Seimo Peticijų komisijos sprendimo

Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisija (toliau – Komisija) 2018 m. spalio 17 d. posėdyje iš esmės išnagrinėjo Genadijaus Tankeliuno peticiją „Dėl žmogaus teisių ir laisvių apsaugos“ ir priėmė sprendimą atmesti joje pateiktą pasiūlymą pakeisti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą ir nustatyti, kaip elgtis Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai, kai Lietuvos Respublikos pilietis yra padaręs nusikalstamą veiką ne tik kitoje šalyje, bet ir Lietuvoje, o pats pilietis sulaikytas trečioje šalyje, t. y. kai nenumatytas mechanizmas Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai perimti tokio asmens baudžiamąjį persekiojimą ir išduoti Europos arešto orderį.

Komisija šį sprendimą priėmė, atsižvelgusi į Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros pateiktas nuomones ir manydama, kad nėra pagrindo konstatuoti teisinio reguliavimo, susijusio su baudžiamąja atsakomybe asmenų, padariusių nusikalstamas veikas Lietuvos valstybės teritorijoje ir užsienyje, trūkumų.

Teisinis reguliavimas, kuriuo sprendžiami asmenų, padariusių nusikalstamas veikas Lietuvos valstybės teritorijoje ir užsienyje, baudžiamosios atsakomybės klausimai, yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Baudžiamojo kodekso 4 straipsnio (toliau – BK) (Baudžiamojo įstatymo galiojimas asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas Lietuvos valstybės teritorijoje arba laivuose ar orlaiviuose su Lietuvos valstybės vėliava ar skiriamaisiais ženklais) 1, 2 ir 3 dalyse numatyta, kad asmenys, padarę nusikalstamas veikas Lietuvos valstybės teritorijoje arba laivuose ar orlaiviuose su Lietuvos valstybės vėliava ar skiriamaisiais ženklais, atsako pagal šį kodeksą. Nusikalstamos veikos padarymo vieta yra vieta, kurioje asmuo veikė arba turėjo ir galėjo veikti, arba vieta, kurioje atsirado baudžiamojo įstatymo numatyti padariniai. Kai ta veika padaryta Lietuvos valstybės teritorijoje, ir užsienyje, laikoma, kad ta veika padaryta Lietuvos valstybės teritorijoje, jeigu šioje teritorijoje ji buvo pradėta, baigta arba nutrūko. Taigi baudžiamosios atsakomybės atsiradimas nėra siejamas su asmens sulaikymo ar suėmimo kitoje valstybėje kitu pagrindu faktų. Todėl pareiškėjas, teigdamas, kad nėra numatyta, kaip elgtis, kai Lietuvos Respublikos pilietis yra padaręs tas pačias galimai nusikalstamas veikas ne tik kitoje šalyje (šiuo atveju Baltarusijoje), bet ir Lietuvoje, tiesiog neatsižvelgė į visuminį teisinį reguliavimą.

Pareiškėjas, apibūdindamas susidariusią teisinę situaciją, nurodo, kad yra didelė tikimybė, jog Baltarusijos centrinės būstinės KGB jo atžvilgiu atliekamas nusikalstamos veikos, padarytos ne tik Baltarusijoje, bet ir Lietuvos Respublikos teritorijoje, tyrimas yra sufabrikuotas. Pareiškėjas taip pat nurodo, kad „Suvalkų apygardos teismo teisėja, ko gero, humaniškomis paskatomis, vykdydama savo veiksmus, informavo LR generalinę prokuratūrą apie Lenkijos teisme pradėtą procesą dėl mano ekstradicijos į Baltarusiją primygtinai duodama suprasti, kad LR prokuratūra perimtų mano baudžiamąjį persekiojimą į Lietuvos Respubliką; tačiau LR generalinė prokuratūra Suvalkų teismui du kartus atrašė, kad nėra teisinio pagrindo perimti ekstradicijos bylą į LR.“

Šiame kontekste svarbus 2016 m. rugsėjo 16 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje dėl Aleksei Petruhhin ekstradicijos (C-182/15) (toliau – Sprendimas), kuriame numatytas trečiosios valstybės ekstradicijos prašymą gavusios valstybės narės ir valstybės narės, kurios pilietybę turi asmuo, bendradarbiavimo mechanizmo taikymo reikalavimas. Teisingumo Teismas šioje byloje nusprendė, kad kai valstybei narei, į kurią buvo atvykęs Sąjungos pilietis, turintis kitos valstybės narės pilietybę, trečioji valstybė, su kuria pirmoji valstybė narė sudarė ekstradicijos sutartį, pateikia ekstradicijos prašymą, ji turi informuoti valstybę narę, kurios pilietybę toks asmuo turi ir, jeigu to reikalauja aplinkybės, pastarosios prašymu perduoti jai šį asmenį laikydamosi 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimo 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos, iš dalies pakeisto 2009 m. vasario 26 d. Tarybos pamatiniu sprendimu 2009/299/TVR, nuostatų, jeigu pagal nacionalinę teisę tokia valstybė narė turi kompetenciją vykdyti šio asmens baudžiamąjį persekiojimą už nusikaltimus, padarytus už jos teritorijos ribų. Taigi Lenkijos Respublikos Suvalkų apygardos teismas, informuodamas Lietuvos Respublikos generalinę prokuratūrą apie Lietuvos Respublikos piliečio sulaikymą jos teritorijoje pagal Baltarusijos Respublikos teisinės pagalbos prašymą dėl ekstradicijos, būtent ir taikė Sprendime numatytą mechanizmą.

Taip pat pažymėtina, kad Sprendime Teisingumo Teismas nustatė ir kitą reikalavimą – kai valstybei narei trečioji valstybė pateikia prašymą išduoti kitos valstybės narės pilietį, pirmoji valstybė narė turi patikrinti, ar išdavus šį asmenį nebus pažeistos Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 19 straipsnyje įtvirtintos teisės. Svarbu ir tai, kad Teisingumo Teismui priėmus Sprendimą buvo rengiamas tarpinstitucinis posėdis dėl šios bylos.

Pareiškėjo peticijoje minimos kelios procedūros (baudžiamojo persekiojimo perėmimas iš Lenkijos Respublikos į Lietuvos Respubliką ir ekstradicijos bylos perėmimas iš Lenkijos Respublikos į Lietuvos Respubliką), taip pat nurodoma, kad net tuo atveju, jeigu Lenkijos teismai priimtų jam palankų sprendimą, nesutiktų išduoti Baltarusijai, teisinė problema jokių būdu nebus išspręsta. Pareiškėjo teigimu, pagal Baltarusijos Respublikos KGB prašymą jis ir toliau bus tarptautinėje paieškoje ir niekada negalės išvykti iš Lietuvos, nes tuoj pat bet kurioje šalyje bus suimtas.

Pažymėtina, kad kitos valstybės prašymą dėl asmens išdavimo baudžiamojo persekiojimo vykdymui gavusioje valstybėje baudžiamasis procesas (persekiojimas) dėl tokio asmens nepradedamas. Šioje valstybėje vyksta asmens, kuris yra įtariamasis ar kaltinamas kitoje valstybėje, išdavimo (ekstradicijos) iš šios valstybės procesas. Baudžiamasis ir ekstradicijos procesai nėra ir negali būti tapatinami, o valstybė, pateikusi prašymą dėl asmens išdavimo, nėra ir negali būti laikoma atsisakiusia įgyvendinti savo baudžiamąją jurisdikciją dėl ekstradicijos prašyme nurodytų nusikalstamų veikų ar šią teisę perdavusia kitai valstybei. Teisė spręsti dėl baudžiamojo proceso (persekiojimo) tolesnės eigos yra išimtinė valstybės, kurioje vyksta baudžiamasis procesas, kompetencija.

Remiantis Sprendime nustatytais reikalavimais, valstybei narei, kurios pilietis yra trečiosios valstybės prašomas išduoti asmuo, turi būti suteikta galimybė prašyti perduoti jai šį asmenį baudžiamojo persekiojimo vykdymui. O tai savo pobūdžiu ir turiniu iš esmės skiriasi nuo baudžiamojo persekiojimo teisės perėmimo, kuri, kaip minėta, priklauso ne ekstradicijos, bet baudžiamąjį procesą vykdančiai valstybei, lygiai kaip ir nuo ekstradicijos proceso perėmimo. Pagal Sprendime numatytą tvarką paskesnei procedūrai taikytinas ne bet kuris Europos Sąjungos teisės mechanizmas, bet būtent Europos arešto orderio mechanizmas. Tai reiškia, kad turi būti išduodamas

Europos arešto orderis, kuriuo valstybė narė, kurios pilietybę asmuo turi, kitos valstybės narės, kuri yra gavusi ekstradicijos prašymą, prašo šį asmenį suimti ir perduoti, kad būtų galima vykdyti jo baudžiamąjį persekiojimą. Šiuo aspektu svarbu pabrėžti tai, kad Europos arešto orderis baudžiamojo persekiojimo tikslais gali būti išduodamas tik sprendimo skirti kardomąją priemonę – suėmimą – pagrindu. Joks kitas sprendimas nėra ir negali būti pagrindu išduoti Europos arešto orderį. Vadinasi, bendri ir abstraktūs duomenys bei argumentai tokiu atveju absoliučiai nepriimtini.

Europos arešto orderio išdavimo dėl asmens perdavimo Lietuvos Respublikai tvarka numatyta Baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 69¹ straipsnyje. Pažymėtina, kad BPK 69¹ straipsnis įgyvendina 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos (OL 2004 m. specialusis leidimas, 19 skyrius, 6 tomas, p. 34) (toliau – Pamatinis sprendimas 2002/584/TVR) nuostatas. Lietuvos Respublika Stojimo į Europos Sąjungą sutartimi prisiėmė tarptautinius įsipareigojimus, kuriais užtikrinama Europos Sąjungos teisės viršenybė jos kompetencijai priskirtais klausimais, taip pat pareiga užtikrinti Europos Sąjungos teisės aktų, įskaitant ir Pamatinio sprendimo 2002/584/TVR, įgyvendinimą. Pamatiniu sprendimu 2002/584/TVR valstybės narės buvo įpareigosios tarpusavyje santykiuose vietoj nusikaltusių asmenų išdavimo ekstradicijos tvarka taikyti asmenų perdavimą pagal Europos Sąjungos valstybės narės teisminės institucijos priimtą Europos arešto orderį. 2004 m. balandžio 27 d. priimti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1, 51, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 122, 437 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 17¹, 69¹, 71¹, 77¹ straipsniais ir priedu įstatymas bei Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 1 straipsnio papildymo bei kodekso papildymo 9¹, 123¹ straipsniais ir priedu įstatymas, įgyvendinantys minėtą pamatinį sprendimą.

Vadovaujantis BPK 69¹ straipsnio 1 dalimi, siekdama iš Europos Sąjungos valstybės narės perimti Lietuvos Respublikos pilietį arba kitą asmenį, kurio baudžiamasis persekiojimas yra pradėtas Lietuvos Respublikoje, Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, gavusi teismo nutartį suimti asmenį, išduoda Europos arešto orderį ir tiesiogiai arba per Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros prokurorą – Lietuvos nacionalinį narį Eurojuste (Lietuvos nacionalinio nario Eurojuste pavaduotoją) kreipiasi į kompetentingą Europos Sąjungos valstybės narės instituciją, kad ši perduotų Europos arešto orderyje nurodytą asmenį. To paties straipsnio 3 dalyje numatyta, kad Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra ar apygardos teismas, spręsdami dėl Europos arešto orderio išdavimo, įvertina, ar asmens perdavimas pagal Europos arešto orderį atitiktų proporcingumo ir proceso ekonomiškumo principus atsižvelgiant į padaryto nusikaltimo pavojingumo pobūdį ir mastą, įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo asmenybę. Vadovaujantis aptariamo BPK 69¹ straipsnio 4 dalimi, Europos arešto orderio išdavimo ir asmens perėmimo pagal Europos arešto orderį tvarką nustato Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministras. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu Nr. 1R-195/I-114 „Dėl Europos arešto orderio išdavimo ir asmens perėmimo pagal Europos arešto orderį taisyklių patvirtinimo“ patvirtintos Europos arešto orderio išdavimo ir asmens perėmimo pagal Europos arešto orderį taisyklės (toliau – Taisyklės), kurių 4 punkte numatyta, kad ikiteisminio tyrimo ir baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme metu Europos arešto orderį dėl nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo pasislėpusio įtariamojo ar kaltinamojo išduoda Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra. Šiuo atveju Europos arešto orderis išduodamas esant šioms sąlygoms: 1) baudžiamasis procesas yra pradėtas dėl nusikaltimo, numatyto Pamatinio sprendimo 2002/584/TVR 2 straipsnio 2 dalyje, arba

dėl kito nusikaltimo, už kurį pagal BK numatyta bent vienerių metų laisvės atėmimo bausmė, išskyrus nesunkų nusikaltimą, kuriuo nepadaryta didelė turtinė žala. Jeigu baudžiamasis procesas yra pradėtas dėl kelių nusikalstamų veikų, iš kurių bent viena atitinka šiuos kriterijus, kartu su Europos arešto orderiu užsienio valstybei pateikiamas prašymas dėl asmens perdavimo ir dėl kitų nusikalstamų veikų; 2) yra pagrindas manyti, kad įtariamasis ar kaltinamasis gali būti Europos Sąjungos valstybėje narėje ar kitoje valstybėje, kuri taiko asmenų perdavimo pagal Europos arešto orderį tvarką; 3) gauta ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartis dėl kardamosios priemonės – suėmimo skyrimo; 4) išnaudotos kitos galimybės užtikrinti įtariamojo ar kaltinamojo dalyvavimą procese ar išnagrinėti bylą kaltinamajam nedalyvaujant; 5) asmens perdavimas pagal Europos arešto orderį atitinka proporcingumo ir proceso ekonomiškumo principus, atsižvelgiant į padaryto nusikaltimo pavojingumo pobūdį ir mastą, įtariamojo ar kaltinamojo asmenybę.

Kaip matyti iš esamo reglamentavimo, ne bet kuriuo atveju, paaiškėjus, kad Lietuvos Respublikos pilietis užsienio valstybėje galimai padarė nusikalstamą veiką, yra išduodamas Europos arešto orderis. Toks reglamentavimas visiškai atitinka Pamininio sprendimo 2002/584/TVR nuostatas, kadangi nei Pamininis sprendimas 2002/584/TVR, nei BK ar BPK nenumato pareigos išduoti Europos arešto orderį. Šis klausimas yra paliktas Europos arešto orderį išduodančios institucijos kompetencijai.

Vadovaujantis aptartu reglamentavimu, *Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra pradedą Lietuvos Respublikos piliečio arba kito asmens perėmimo iš Europos Sąjungos valstybės narės procedūrą, tik jeigu Lietuvos Respublikoje yra pradėtas tokio asmens baudžiamasis persekiojimas ir jeigu asmens perdavimas pagal Europos arešto orderį atitiktų proporcingumo ir proceso ekonomiškumo principus atsižvelgiant į padaryto nusikaltimo pavojingumo pobūdį ir mastą, įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo asmenybę.* Ar pradėti konkretaus asmens baudžiamąjį persekiojimą ir ar Europos arešto orderio išdavimas atitiktų proporcingumo ir proceso ekonomiškumo principus, sprendžia Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra.

Komisija taip pat nusprendė pareiškėjo peticiją perduoti Lietuvos Respublikos gen. prokuratūrai ir paprašyti jos rasti galimybę padėti pareiškėjui Genadijui Tankeliunui išspręsti jo peticijoje išdėstytą problemą.

Peticijų komisija, vadovaudamasi Peticijų įstatymo 12 straipsnio 3 dalies ir Seimo Peticijų komisijos nuostatų 28 punktu, siūlo Seimo seniūnų sueigai įtraukti į Lietuvos Respublikos Seimo rudens sesijos darbotvarkę protokolinio nutarimo dėl Peticijų komisijos sprendimo dėl Genadijaus Tankeliuno peticijos projektą.

PRIDEDAMA:

1. Genadijaus Tankeliuno peticijos kopija, 3 lapai.
2. Teisingumo ministerijos 2018 m. rugpjūčio 10 d. raštas Nr. (1.11 E) 7R-5348, 3 lapai.
3. Generalinės prokuratūros 2018 m. rugpjūčio 16 d. raštas Nr. 14.2-3370, 3 lapai.
4. Išrašas iš Seimo Peticijų komisijos 2018 m. spalio 17 d. posėdžio protokolo Nr. 250-P-15, 1 lapas.
5. Lietuvos Respublikos Seimo protokolinio nutarimo projektas, 1 lapas.

Komisijos pirmininkas

Petras Čimbaras

Janina Šniaukštienė, tel. (8 5) 239 6819, el. p. janina.sniaukstiene@lrs.lt